

LIGA LIDSKÝCH PRÁV

Často kladené otázky v oblasti školského, mediálního, zdravotnického a spolkového práva

PROJEKT „Dlouhodobé partnerství výzkumu, praxe a výuky práva“
reg.č. CZ.1.07/2.4.00/17.0044, Operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Obsah

1. Školské právo	3
Inkluzivní vzdělávání	3
Školská legislativa	4
Asistent pedagoga	8
2. Mediální právo	10
Utajení a ochrana zdroje	10
Odposlechnuto	12
Omezení svobody projevu	17
Ochrana novinářů	19
Názory versus fakta	20
Média a celebrity	24
3. Zdravotnické právo	28
Souhlas pacienta se zákrokem	28
Práva rodičů, kontakt s dítětem	29
Poučení pacienta o zákroku	31
Nedobrovolná hospitalizace	33
Ochranné léčení	34
Omezovací prostředky	35
Omezení/zbavení způsobilosti	36
4. Spolkové právo	38
Účel spolku	38
Orgány spolku	39
Transformace	40

1. Školské právo

Inkluzivní vzdělávání

Jak jsou řešeni v školském vzdělávacím programu žáci se speciálními vzdělávacími potřebami? Jak má být zajištěna výuka?

Ve školním vzdělávacím programu jsou této problematice věnovány samostatné kapitoly, ve kterých škola popíše (specifikuje), za jakých podmínek a jakým způsobem bude výuku žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků mimořádně nadaných zajišťovat s ohledem na podmínky školy (materiální vybavení, personální zajištění, počet dětí, kterých se zabezpečení výuky týká). Na školách je zřejmě nejčastější formou péče o tyto žáky individuální integrace žáka do běžné třídy.

Školský zákon rozlišuje tři skupiny žáků se speciálními vzdělávacími potřebami:

1. žáci se zdravotním postižením;
2. žáci se zdravotním znevýhodněním;
3. žáci se sociálním znevýhodněním.

Nejpočetnější skupinu tvoří žáci s vývojovými poruchami učení a chování, kteří jsou dle školského zákona zařazováni do skupiny dětí se zdravotním postižením. Do této skupiny dále zařazujeme děti mentálně či tělesně postižené, děti s vadami sluchu, zraku a řeči, děti postižené více vadami a děti autistické.

Ve školním vzdělávacím programu škola uvede, zda poskytuje žákům reedukační péči - jakým způsobem a v jakém rozsahu, zda využívá možnosti přizpůsobit a upravit vzdělávací obsah základního vzdělávání v některých vzdělávacích oblastech tak, aby odpovídaly skutečným možnostem těchto žáků. Tyto informace uvede škola pouze obecně. Konkrétní údaje budou součástí individuálních vzdělávacích plánů uložených v dokumentaci žáka.

V textu je vhodné uvést také názvy školských poradenských zařízení, případně jiných odborných pracovišť, se kterými škola spolupracuje.

Je v pořádku, pokud chceme u všech dětí se speciálními vzdělávacími potřebami test inteligence?

Bohužel je kladen nepřiměřeně velký důraz na výsledky vyšetření inteligence, jež je stále hojně využíváné v pedagogicko-psychologickém poradenství, tyto výsledky jsou brány jako neměnné. Používání nevhodné diagnostiky zaměřující se na statický popis vzdělávacích handicapů bez přihlédnutí k sociokulturnímu zázemí stále slouží spíše k „nálepkování dětí“ a jejich odsunutí z hlavního vzdělávacího proudu. Tradiční metody testování inteligence navíc napomáhají vytvářet negativní sebesplňující se předpovědi: dětem, kterým byla diagnostikována nižší inteligence, jsou nabízeny takové programy, které je nepodněcují k vyššímu výkonu. Je důležité mít neustále na paměti, že výsledky testů inteligence vypovídají jen velmi málo o skutečném učebním potenciálu jedince. Je zavádějící předpokládat, že inteligence je převážně určována vnitřními schopnostmi.

Školská legislativa

Jak na tvorbu individuálního vzdělávacího plánu?

Individuální vzdělávací program resp. plán je prakticky jedinou možností, jak vést dítě s potřebou vyrovnávacích a podpůrných opatření ve škole k co nejlepšímu využití jeho potenciálu, aniž by bylo nutno ubírat chuť do práce špatnými známkami v předmětech, do nichž se postižení promítá nejvíce. Podstatou této „vymoženosti“ je myšlenka, že snaha a motivace žáka úzce souvisí s dosažitelností cíle, tzv. na stěži dosažitelné (nebo dlouhodobé) cíle se dítě často dívá jako na nereálné; akceptuje je teprve tehdy, rozloží-li se do dílčích, dle něho zvládnutelných etap. Je tedy možno v případě nezvládnání určitého učiva (nikoli neúspěchu ve více předmětech!) podle požadavku osnov příslušného ročníku navázat učební látkou v místě, kde je žák schopen navázat. Jiné řešení by v tomto případě zaznamenalo ztrátu času jak pro dítě, tak pro učitele.

Dalším argumentem pro vypracování plánu je jinak obtížně realizovaná třístranná smlouva dítě - rodič - škola na bázi rovnocenné spolupráce. Protože je platnost stvrzena dobrovolnými podpisy účastníků (zpravidla rodiči a učitelem), lze dobře kontrolovat dodržování sjednaných dohod na obou stranách. Mnohdy se tak zamezí různým výmluvám, nedorozuměním a neochotě ke spolupráci. Učitel má určitou záruku ve způsobu práce s žákem (domácí příprava), kterou nemůže jinak ovlivnit. Rodič je zase nenásilně zapojen do cílené pomoci svému dítěti, které se díky předem daným pravidlům cítí jistější, protože vnímá podporu

dospělých. To se opět odráží ve vyšší snaze a zájmu o učení. Rychlejší pokroky - dle našeho názoru - naprosto vyváží čas věnovaný přípravě a sepsání plánu.

Právní normy vztahující se k IVP

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Paragraf 18, 19, 22, 28, 30, 50, 51, 67 (<http://aplikace.msmt.cz/Predpisy1/sb190-04.pdf>)

Vyhláška č. 147/2011 Sb., kterou se mění vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných. (<http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-147-2011-sb-ktou-se-meni-vyhlaska-c-73-2005-sb>)

Vzdělávání dětí, žáků a studentů se SVP a vzdělávání žáků mimořádně nadaných se dle nové vyhlášky uskutečňuje kromě podpůrných opatření i s využitím tzv. vyrovnávacích opatření. Jejich cílem je vyrovnávat počáteční znevýhodnění a předcházet prohlubování překážek v učení a zapojení žáků.

Navrhování vyrovnávacích opatření je záměrně v kompetenci školy, škola dokáže lépe posoudit potřeby zejména žáků se sociálním znevýhodněním, možnost vyšetření v ŠPZ v případě potřeby zejména u žáků se zdravotním znevýhodněním není dotčena. Zejména v případech mírného zdravotního znevýhodnění jsou dostatečným podkladem pro návrh vyrovnávacích opatření informace od ošetřujícího lékaře.

Jsou-li žákovi navrhována podpůrná opatření, dle vyhlášky o krajských normativních se jedná o žáka se zdravotním postižením. Pro žáka se zdravotním znevýhodněním nelze dle stávající vyhlášky o krajských normativních žádat zvýšený finanční normativ, obdobně jako pro žáka se sociálním znevýhodněním. Je-li na žáka v resortu zdravotnictví a sociální péče pohlíženo jako na žáka se zdravotním postižením, je žákem se zdravotním (tělesným) postižením i podle školské legislativy.

Od příštího školního roku by k nám měl nastoupit chlapec s DMO, který se pohybuje na vozíku. Budova, v níž se vzdělává, je bezbariérová, to se nám však nepodařilo zajistit u jídelny, která je v jiné budově. Musí být bezbariérové všechny budovy školy?

Bezbariérová úprava školy je povinná v případě vzdělávání žáka (ů) se zdravotním znevýhodněním, které vyžaduje bezbariérový přístup. Tato povinnost se nevztahuje na všechny budovy. V případě, že budete chtít jídelnu také žákovi zpřístupnit, učinit z ní bezbariérové prostory můžete si vypracovat projekt a zažádat o finanční pomoc. V případě účasti v našem projektu Férová škola, Vám naši odborníci pomohou se zpracováním takového projektu. Existuje ještě jedna cesta, pokud by se budova jídelny nacházela v havarijním stavu, který by byl již pro personál i žáky nebezpečný, je možné tuto situaci řešit z fondu oprav a v rámci opravy tak opět z jídelny učinit bezbariérové prostory. V případě, že nechcete provádět nákladnou rekonstrukci, doporučujeme vše vyřešit organizační cestou a přiblížit stravu (oběd) žákovi, dle možnosti hygienických norem ve škole, budově, která je bezbariérově upravena.

Je postup školy, kdy je v jednom školním roce vytvořen individuální vzdělávací plán pro dítě, a v následujících letech je jeho obsah kopírován, v pořádku?

Samozřejmě ne. Individuální vzdělávací plán má být zpracováván naopak velmi flexibilně, podle konkrétních potřeb a zdravotního stavu dotyčného žáka. Nejenže jeho obsah nesmí být převzat z minulých let: naopak i během školního roku má škola povinnost zjišťovat, jestli nedošlo ke změnám v potřebách dítěte, a podle toho případně individuální vzdělávací plán aktuálně změnit. Vždy by škola přitom měla spolupracovat s rodiči (nebo jinými zákonnými zástupci žáka), případně se samotným zletilým žákem. Blíže je individuální vzdělávací plán upraven vyhláškou č. 73/2005 Sb.

Mám jako rodič právo na nahlédnutí do individuálního vzdělávacího plánu svého dítěte? Může mi v tom škola bránit?

V žádném případě nemůže ředitel školy (ani jiný zaměstnanec) bránit zákonným zástupcům žáka, aby nahlíželi do IVP svého dítěte. Podle školských předpisů naopak je IVP výsledkem jak práce školy a poradenského zařízení, tak je třeba vyjádření zákonných zástupců. Nestačí tedy ani to, že rodič (zákonný zástupce) vytvořený IVP viděl, protože má právo se na jeho tvorbě dokonce podílet. Takto to uvádí vyhláška 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami.

Jak je to s možností školy hodnotit žáka slovně?

Povinnost slovního hodnocení vyplývá z předpisů jen pro základní školu speciální (bývalá pomocná). Pokud jde o jiný typ školy, tady o způsobu hodnocení rozhoduje ředitel se souhlasem školské rady. Je možné využít taky kombinaci slovního hodnocení a známek.

Podle školského zákona platí, že v případě přestupu žáka na střední školu, tedy pro účely přijímacího řízení na tuto školu, musí být případné slovní hodnocení převedeno na klasické známky. Tuto povinnost škola má i v případě, že žák přestupuje na jinou základní školu, kde je hodnocení prováděno odlišně. V takovém případě tak škola učiní ale až po žádosti zákonného zástupce žáka nebo této nové školy. Je ovšem patrné, že po celou dobu vzdělávání je možné žáka hodnotit slovně, zvláště pokud má poruchy učení apod. Školské předpisy uvádějí, že je potřeba přistupovat k žákům individuálně. Pouze ke konci vzdělávacího procesu a pro uvedené účely je tedy potřeba provést převedení hodnocení.

Jsme základní škola s pouze prvním stupněm, oslovili nás rodiče žáka se speciální vzdělávací potřebou pro integraci do naší školy. Vzhledem ke stáří žáka (15 let), jsme oslovili školu větší, která souhlasila s integrací. Nemají však zkušenosti s tvorbou individuálního vzdělávacího plánu (IVP). Ten bychom tedy ve spolupráci s hochovou osobní asistentkou vypracovali my. Je tento postup možný?

Zákon se nevyjadřuje k jiné možnosti zajištění IVP. Hovoří pouze o řediteli školy, čímž je myšleno ředitele školy, kterou žák navštěvuje. V tomto případě je otázkou, zda by to byla škola kmenová (Vaše) nebo nová (větší). Pravděpodobně škola nová, neboť zde bude docházet k naplňování IVP. Formálně tedy, bude IVP pod hlavičkou školy, kterou bude žák navštěvovat. Neoficiálně může IVP zpracovat Vaše škola. Stěžejní vidím týmovou práci, která je v pedagogice podstatná a zejména při tvorbě IVP – tedy hlavně spolupráci osobní asistentky, která hochu zná, rodiče žáka, ale také Vaší školy a školy nové (zej. třídní učitelky), popřípadě školského poradenského zařízení.

IVP by měl vycházet ze školního vzdělávacího programu školy, kterou žák navštěvuje, tudíž školy nové, kde bude tento žák zařazen. Další pomoc naleznete také u odborníků v Centrum podpory inkluzivního vzdělávání, více zde www.epiv.cz, popřípadě na našich webových stránkách <http://www.ferovaskola.cz>.

Asistent pedagoga

Jaký je rozdíl mezi osobním asistentem a asistentem pedagoga? Jaká je jejich náplň práce?

Asistent pedagoga je hlavně pomocník učitele při zprostředkování výchovně-vzdělávací činnosti dětem se speciálními vzdělávacími potřebami. Snaží se spolu s pedagogem o to, aby byly všechny děti zapojeny do výuky a aby jim byly poskytnuty adekvátní podněty pro jejich celkový rozvoj. Může pomáhat i dětem s těžším zdravotním postižením v době vyučování, pokud se tak domluví s pedagogem a pomůže to k zefektivnění výuky. Asistent pedagoga by měl být převážně ve výuce, ovšem může být občas také prostředníkem v komunikaci mezi školou a rodinou žáka. Úpravu týkající se úlohy asistenta pedagoga naleznete ve vyhlášce o vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami (§ 7).

Cílem práce osobního asistenta je umožnit dítěti se zdravotním postižením komplexní integraci do běžného života jeho vrstevníků a společnosti jako celku. Není tedy k dispozici učiteli, ale pouze jednotlivému dítěti. Náplň jeho práce je nejčastěji pomoc při zvládnutí běžných úkonů dítěte, pomoc při osobní hygieně, výchovné, vzdělávací, aktivizační činnosti a další. Práce osobního asistenta je vymezena mj. ve vyhlášce o vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami.

Může moje činnost jako asistenta pedagoga zahrnovat i působení ve školní družině, nebo zda práce asistenta pedagoga patří jen do výuky? Může mne škola využívat při samostatné výuce a na akce jako "pomoc při zápisu" atd.?

Asistent pedagoga je hlavně pomocník učitele při zprostředkování výchovně-vzdělávací činnosti dětem se speciálními vzdělávacími potřebami. Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných upravuje hlavní činnosti asistenta pedagoga:

- a) pomoc pedagogickým pracovníkům školy při výchovné a vzdělávací činnosti, pomoc při komunikaci se žáky a zákonnými zástupci žáků a komunitou, ze které žák pochází,
- b) podpora žákům při přizpůsobení se školnímu prostředí,
- c) pomoc žákům při výuce a při přípravě na výuku,

d) nezbytná pomoc žákům s těžkým zdravotním postižením při sebeobsluze a pohybu během vyučování a při akcích pořádaných školou mimo místo, kde škola v souladu se zápisem do školského rejstříku uskutečňuje vzdělávání.

Náplň práce asistenta pedagoga by měla být obsažena v žádosti školy o souhlas se zřízením funkce asistenta pedagoga. V souvislosti s častým nejasným vymezením činnosti asistenta pedagoga dochází v praxi i k problematice otázky působení ve školní družině (zajištění podpůrných asistenčních služeb ve školských zařízeních). Důležité je vyjasnit si, co tvoří Vaší pracovní náplň a jaké jsou Vaše kompetence. Klíčová je v tomto směru Vaše pracovní smlouva, kde by měly být stanoveny všechny Vaše kompetence a povinnosti.

2. Mediální právo

Utajení a ochrana zdroje

Co znamená právo na ochranu zdroje informací a kde je toto právo zakotveno?

Novinář má na základě zákona právo nezveřejňovat zdroj svých informací, přesněji má v rámci soudního nebo správního řízení právo neodhalit zdroje informací a právo nevydat či nepředložit věci, které by mohly obsah informací a jejich zdroj identifikovat.

V České republice je právo žurnalistů na ochranu zdroje a obsahu informací definováno obecně již v Listině základních práv a svobod, kde se v čl. 17 zaručuje právo na svobodné vyhledávání a šíření informací, pod které lze zahrnout i volbu konkrétního novináře, šířit právě takové informace, které neodhalí identitu zdroje informace.

Zákonnými předpisy, které právo z čl. 17 Listiny dále rozvádějí, jsou potom, Zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon) a Zákon č. 231/2001 Sb., o provozování televizního a rozhlasového vysílání.

Kdo se v tomto případě považuje za novináře?

Vymezení okruhu osob, jichž se zákon týká, se popisuje v komentovaném vydání Tiskového zákona. „Je natolik široké, že v zásadě půjde nejen o redaktory zaměstnané v pracovním poměru, novináře „na volné noze“, další novinářské profese, ale také vydavatele, ať je fyzickou, či právnickou osobou.“

V zásadě jedinou podmínkou je, aby se tato osoba či osoby podíleli na získávání a zpracovávání informací, které jsou určeny k uveřejnění nebo informací již v tisku či jinde uveřejněných. Není tedy nutností, aby tyto informace byly skutečně otištěny.“ Podle této definice lze tedy v dnešní době za novináře pravděpodobně považovat i bloggery, kteří publikují na internetu a často tak doplňují či dokonce suplují práci novinářů z povolání.

Vztahuje se toto právo jen na novináře tištěných médií, nebo i na ostatní média?

Výše zmíněná práva a povinnosti neplatí pouze pro novináře působící v tištěném periodickém tisku. Od roku 2000 byla „zrcadlová úprava tohoto ustanovení nově včleněna i do zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání, v němž se týká těch žurnalistů, kteří působí v tzv. elektronických médiích.“

Týká se toto právo i právnických osob?

Ano, ochrana je vztažena kromě fyzických i na právnické osoby

Hrozí mi za utajení zdroje nějaký postih?

Do jisté míry ano. V případě, kdy se osoba oprávněná utajit svůj zdroj dozví o spáchání/pokusu o spáchání trestného činu a odmítne v rámci trestního řízení vypovídat o obsahu této informace nebo jejím zdroji, a tím neuposlechne příkazu nebo nevyhová výzvě, které jí byly dány podle ustanovení Trestního řádu, může jí být vyměřena pořádková pokuta až do výše 50 000 Kč.

V praxi se tato situace vyskytla vůbec poprvé v případě novinářky Sabiny Slonkové, která v souvislosti s utajením identity svého zdroje v kauze „ Savoy “, dostala pokutu ve výši 20 tisíc korun za to, že odmítla sdělit, jak a kde získala videonahrávku schůzek aktérů této kauzy. V tomto případě však byla pokuta udělena na základě přísného výkladu ustanovení zákona o ochraně osobních údajů a argumentu soudkyně, že na ochranu zdroje se novináři nemohou odvolat v případě úniku osobních údajů, kterých se dopustil zaměstnanec státní správy.

Má novinář povinnost chránit svůj zdroj informací?

Původní tiskový zákon takovou povinnost skutečně stanovoval. Dnešní úprava zákona však hovoří o právu, nikoli povinnosti novináře.

Je tedy na každém žurnalistovi a jeho morálce, zda se rozhodne svůj zdroj informací odhalit. Jde o zcela subjektivní právo novináře, který sám zváží a rozhodne, zda svého práva odepřít výpověď využije či nikoliv. Orgán veřejné moci má povinnost novináře o jeho právech předem poučit Etický kodex Syndikátu novinářů ČR, k jehož dobrovolnému dodržování jsou vyzváni všichni novináři, bez ohledu na jejich členství v Syndikátu, uvádí: „jestliže si zdroj informací přeje zůstat utajen, novinář je povinen zachovávat profesionální tajemství, i kdyby mu z toho měly vzniknout potíže.“

Odposlechnuto

Co je přesně ten „náhubkový zákon“? Kde ho najdu?

Tzv. náhubkový zákon novelizoval trestní řád a přidal některá ustanovení týkající se poskytování informací o trestním řízení a na něm zúčastněných osobách. Tato ustanovení sice v trestním řádu zůstala, byla však pozměněna následnými novelami.

Může novinář zveřejnit informace o probíhajícím vyšetřování resp. trestním řízení?

Za aktuálně účinného znění je v souvislosti s trestním řízením zakázáno dále šířit informace, které byly (ať už novináři či komukoliv jinému) poskytnuty orgánem činným v trestním řízení.

Zákaz se týká informací, jejichž zveřejněním by:

- mohlo být ohroženo objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení,
- mohly být zveřejněny o osobách zúčastněných na trestním řízení údaje, které přímo nesouvisí s trestnou činností,
- mohla být porušena zásada presumpce nevinny.

Může novinář zveřejnit, že osoba XY se stala obětí trestného činu?

Pokud je obětí osoba mladší 18 let nebo pokud byl proti dané osobě spáchán nějaký z vyjmenovaných trestných činů: trestný čin vraždy, zabití, některý z trestných činů, kterým byla způsobena těžká újma na zdraví, trestný čin ohrožení pohlavní nemocí, některý z trestných činů proti těhotenství ženy, trestný čin obchodování s lidmi, některý z trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, trestný čin opuštění dítěte nebo svěřené osoby, týrání svěřené osoby, týrání osoby žijící ve společném obydlí, únosu dítěte a osoby stížená duševní poruchou nebo nebezpečného pronásledování,

pak je zakázáno zveřejnit:

- informace umožňující zjištění totožnosti poškozeného,

- obrazové snímky, obrazové a zvukové záznamy nebo jiné informace o průběhu hlavního líčení nebo veřejného zasedání, které by umožnily zjištění totožnosti poškozeného,
- pravomocný rozsudek ve veřejných sdělovacích prostředcích s uvedením jména, popřípadě jmen, příjmení a bydliště poškozeného.

Tyto informace je přesto možné za určitých podmínek zveřejnit. Jedná se o situace, kdy:

- jsou tyto informace zveřejněny za účelem pátrání po osobách,
- jsou tyto informace zveřejněny za účelem dosažení účelu trestního řízení
- zveřejnění odůvodňuje veřejný zájem, pokud převažuje nad právem na ochranu soukromí dotčené osoby.

A dále za situace, kdy osoba, jíž se zákaz zveřejnění týká,

- udělila ke zveřejnění informace výslovný souhlas,
- zemřela nebo byla prohlášena za mrtvou a není-li žádné osoby oprávněné udělit souhlas se zveřejněním.

Vždy je přitom třeba zvlášť dbát na ochranu zájmů osoby mladší 18 let.

Kdo posuzuje, zda je zveřejnění informace ve veřejném zájmu?

Často bude v novinářské praxi třeba posoudit, zda v konkrétním případě převáží veřejný zájem na zveřejnění informace nad právem dotčené osoby na soukromí.

Toto posouzení v první řadě provádí sám novinář (editor, šéfredaktor). Pokud usoudí, že veřejný zájem převažuje, a dotčená osoba s tím nebude souhlasit, může se bránit u soudu žalobou na ochranu osobnosti. V konečné fázi tedy vyvážení práva na soukromí a veřejný zájem na zveřejnění informace posoudí soud.

Mohu zveřejnit, že osoba XY spáchala trestný čin?

Pachatel trestného činu není zákonem chráněn tak, jako jeho oběť. Zákon zakazuje zveřejnit jen informace o pachateli, které přímo nesouvisí s trestnou činností. A také nesmí být zveřejněny informace, kterými by mohla být porušena zásada presumpce nevinoty. Označit někoho za pachatele je tedy možné až na základě pravomocného rozsudku.

Může novinář odposlouchávat cizí rozhovory, číst cizí korespondenci? Pokud ne, jak se může poškozený bránit?

Nemůže. Listina základních práv a svobod zaručuje každému právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého života, přičemž odposlouchávání rozhovorů by takovým neoprávněným zásahem bylo. Listina také zakazuje porušení listovního tajemství i tajemství jiných písemností a záznamů, ať již uchovávaných v soukromí, nebo zasílaných poštou anebo jiným způsobem, s výjimkou případů a způsobem, které stanoví zákon. Stejně se zaručuje tajemství zpráv podávaných telefonem, telegrafem nebo jiným podobným zařízením.

Na odposlouchávání cizích rozhovorů a čtení cizí korespondence se nevztahuje ani tzv. zákonná licence upravená v občanském zákoníku.

Poškozený se proti odposlouchávání a čtení korespondence může bránit žalobou na ochranu osobnosti podle § 13 občanského zákoníku.

Může novinář zveřejnit přepis odposlechu?

Pokud se jedná o odposlech policejní, k němuž se novinář dostal např. pomocí orgánů činných v trestním řízení v souvislosti s trestním řízením, pak přepis odposlechu zveřejnit může, ale jen pokud splní některou z následujících podmínek:

- tyto informace jsou zveřejněny za účelem pátrání po osobách,
- tyto informace jsou zveřejněny za účelem dosažení účelu trestního řízení,
- zveřejnění odůvodňuje veřejný zájem, pokud převažuje nad právem na ochranu soukromí dotčené osoby.

Vždy je přitom třeba zvlášť dbát na ochranu zájmů osoby mladší 18 let.

Dále je možno tyto informace zveřejnit, pokud:

- osoba, jíž se zákaz zveřejnění týká, udělila ke zveřejnění informace výslovný souhlas,
- osoba, jíž se zákaz zveřejnění týká, zemřela nebo byla prohlášena za mrtvou a není-li žádná osoba oprávněná udělit souhlas se zveřejněním.

Kromě výše zmíněného nesmí být zveřejňovány informace o nařízení či provedení odposlechu a záznamu telefonického hovoru nebo informace z něj získané, údaje o telefonickém hovoru nebo informace získané sledováním osob a věcí, umožňují-li zjištění totožnosti této osoby a nebyly-li použity jako důkaz v řízení před soudem, pokud k tomu osoba, které se takové informace týkají, neudělila souhlas. (Tento případ se bude týkat především třetích osob, které se na záznamech objeví.)

Mimo policejní odposlechy (odposlechy v rámci trestního řízení) umožňuje odposlech pouze zákon č. 154/1994 Sb. o Bezpečnostní informační službě a zákon č. 289/2005 Sb. o Vojenském obranném zpravodajství. Zveřejnění těchto odposlechů na základě úniku bude vždy problematické. Hlavní odpovědnost za únik informací ponесou odpovědné osoby dané instituce, z níž odposlech unikl. Co se týče novinářů, opět zde bude hrát roli existence veřejného zájmu na zveřejnění odposlechu, který musí převážit nad právem na ochranu soukromí dotčené osoby a nad újmou vzniklou zveřejněním utajovaných skutečností.

Známými kauzami zveřejnění odposlechů v médiích byly např.:

- Zveřejnění odposlechů v kauze poslance Davida Ratha v roce 2012
- Zveřejnění odposlechů BIS (Bém a Janoušek) v roce 2012
- Telefonní odposlechy Františka Mrázka zveřejněné v roce 2006
- Odposlechy v kauze tzv. Berdychova gangu v roce 2006
- Kauza uplácení prvoligových fotbalových rozhodčích v roce 2004

Může novinář zveřejnit přepis rozhovoru (ať už telefonního, nebo mezi čtyřma očima), který jsem nahrával bez vědomí, či bez souhlasu druhého?

Zpravidla nemůže. Tajemství zpráv podávaných telefonem zaručuje čl. 13 Listiny základních práv a svobod. Jako každé jiné právo však ani toto právo není absolutní a může být za určitých podmínek prolomeno. Ústavní soud se k této otázce vyjádřil tak, že z hlediska ústavního pořádku je porušení tajemství zpráv podávaných telefonem možné jen v případech a způsobem stanoveným zákonem. Jediným případem, kdy zákon dovoluje porušení tajemství zpráv podávaných telefonem, je jeho použití v trestním řízení.

Už ne tak jednoznačná by však mohla být situace, kdy by hovor probíhal mezi novinářem a fyzickou osobou, která by však v hovorů vystupovala v pozici orgánu veřejné moci (nehovořím s „Janem Novákem“, ale např. se „stavebním úřadem“ apod.). Bylo by možné argumentovat, že telefonický hovor se v této situaci nedá považovat za projev osobní povahy, jenž je chráněn zákonem, nýbrž že jde o výkon veřejné moci. Občané státu musí mít možnost výkon veřejné moci kontrolovat a proti jejímu zneužití se případně bránit. Nahraný hovor s orgánem veřejné moci pak často může být jediným důkazem protiprávnosti jednání daného orgánu, bylo by proto nepřiměřené občanům tuto možnost odírat.

Může novinář zveřejnit záznam (video, audio, foto), který sám pořídil, tj. bez jakéhokoliv povolení, na vlastní pěst?

Zpravidla ano. Občanský zákoník uděluje novinářům tzv. zákonnou licenci, v rámci níž mohou podobizny, obrazové snímky a obrazové a zvukové záznamy osob pořídít nebo použít přiměřeným způsobem pro tiskové, filmové, rozhlasové a televizní zpravodajství, aniž by jim k tomu osoba, která se na záznamu objeví, udělila souhlas. Takové použití však nesmí být v rozporu s oprávněnými zájmy fyzické osoby (např. nepřiměřený zásah do soukromí, ochrana zájmů dětí nebo zákaz fotografování vojenských objektů apod.). Stejná úprava bude i v novém občanském zákoníku.

Může novinář uveřejnit informace, které mu zpovídaný řekl tzv. off the record (na vypnutý diktafon)?

Ano, ovšem nesmíte uvést, odkud informace pochází, čímž pak zpráva ztrácí na věrohodnosti

Může novinář uveřejnit rozhovor, u kterého mu zpovídaný zamítl autorizaci?

Ano. V ČR je poměrně pevně zakotvená svoboda tisku a mnohdy jde na úkor duševního vlastnictví nebo ochrany osobnosti. Fakt, že vám někdo nedal autorizaci, neznamená, že ho musíte respektovat. Následně ale vy i vydavatelství, které vaši zprávu publikuje, musíte nést následky, například ty, že příště vám dotyčná osoba rozhovor možná neposkytne.

Omezení svobody projevu

Je pomluva trestným činem?

Ano, pomluva je v českém právním systému trestným činem, každý rok je v České republice za pomluvu odsouzeno několik lidí. Například v roce 2006 si za ni odpykával dokonce nepodmíněný trest v pardubické věznici pražský právník Petr Partyk.

Jak poznám, že na mě byl spáchán trestný čin pomluvy?

Pomluva musí splňovat pojmové znaky, které jsou obsaženy v § 184 zákona č. 40/2009. Někdo o jiném musí sdělit nepravdivý údaj, a tento údaj musí svou závažností značnou měrou ohrozit jeho vážnost u spoluobčanů, zejména poškodit jej v zaměstnání, narušit jeho rodinné vztahy nebo způsobit mu jinou vážnou újmu. Například pokud někdo bude o někom nepravdivě rozhlašovat, že pije alkohol v práci a tento člověk z tohoto důvodu poté o práci přijde, mohl být spáchán trestný čin pomluvy.

Mohu se proti pomluvě bránit?

Ano, každý má svá práva garantována Listinou základních práv a svobod, v tomto případě v čl. 10, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno. Listina také garantuje ochranu každého před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života, na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě. V českém právu existují 2

způsoby ochrany před pomluvou, jedním z nich je civilní žaloba. Pokud by civilní žaloba nebyla úspěšná, je zde ještě trestněprávní možnost ochrany - podání trestního oznámení.

Je svoboda projevu (slova) nějakým způsobem omezena?

Svoboda projevu je zaručena čl. 17 Listiny základních práv a svobod. Tento článek nám zaručuje svobodu projevu a právo na informace..., ovšem i svoboda projevu je určitým způsobem omezena ze zákona. Mezi takové omezení můžeme například řadit trestný čin pomluvy, projev sympatií k hnutí směřujícím k potlačení práv a svobod člověka nebo popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia.

Četné zákony ukládají mlčenlivost o různých v zákoně uvedených skutečnostech a tím vytvářejí zákonná, resp. profesionální tajemství – Listina sama tak činí v čl. 13, který ukládá tajemství listovní a tajemství dopravovaných zpráv, a krom toho existují tajemství státní, tajemství služební, bankovní, lékařské, povinnost mlčenlivosti soudců, advokátů, notářů. Tato zákonná tajemství, resp. povinnost mlčenlivosti omezují právo na informace nepřímo – zpravidla totiž nezakazují nikomu tyto informace získávat, nýbrž je podávat. Získá-li někdo informace, aniž přitom sám porušil právo, získal je v souladu s čl. 17 a má právo je i rozšiřovat.

Co mohu považovat za trestný čin popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia?

Skutková podstata tohoto trestného činu se naplní, jakmile někdo začne popírat, zpochybňovat, schvalovat nebo ospravedlňovat komunistické nebo nacistické zločiny, konkrétním příkladem je popírání holocaustu. V uvedených zdrojích lze nalézt odkaz na rozsudek Nejvyššího soudu v otázce popírání genocidia.

Co je to podněcování k rasové nenávisti?

Toto je vysvětleno v § 356 odst. 1, zákona č. 40/2009 Sb., kde je stanoveno, že kdo veřejně podněcuje k nenávisti k některému národu, rase, etnické skupině, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob nebo k omezování práv a svobod jejich příslušníků, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

Ochrana novinářů

V jakých organizacích se mohou novináři sdružovat?

Asi nejnámější a největší organizací v České republice je Syndikát novinářů. Jedná se o dobrovolné profesní sdružení. Kromě poskytování právního poradenství, či poskytnutí ubytování nebo presscentra, Syndikát založil i Etickou komisi, jejíž úlohou je dohlížet na plnění norem profesního chování novinářů. Rovněž pod Syndikátem působí i Klub volných novinářů. Syndikát sídlí v Praze, nejlepší je kontaktovat ho na telefonním čísle +420 224 142 456.

Kromě Syndikátu se v České republice mohou novináři sdružovat i v Odborovém svazu novinářů. Tento svaz je dobrovolnou demokratickou odborovou organizací, která sdružuje novináře a všechny, kteří se podílejí na práci pro média. Svaz organizuje, zastupuje a hájí svoje členy v jejich právních, platových, ale i dalších zájmech. Odborový svaz sídlí taktéž v Praze a je dostupný na telefonním čísle +420 224 142 160.

Co se týče mezinárodních organizací, asi největší je IFL – The international Federation of Journalists. Zabývá se mimo jiné ochranou práv novinářů a ochranou svobody tisku. Podobně jako český Odborový svaz, IFJ není vázána na žádný politický směr. Pomáhá a podporuje novináře a jejich organizace při bránění jejich práv a taktéž vede International Safety Fund, který poskytuje novinářům humanitární pomoc.

Jaké předpisy upravují práva a povinnosti novináře?

Kromě nejzásadnějšího předpisu, a to Listiny základních práv a svobod, nebo neméně důležité Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod je významným předpisem Zákon o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (také známý jako Tiskový zákon) a Zákon č. 231/2001 Sb., o provozování televizního a rozhlasového vysílání.

Zakotvují ochranu novináře a svobodného tisku obecně i mezinárodní úmluvy?

Ano, a to například Úmluva o ochraně lidských práv anebo Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (International Covenant on Civil and Political Rights – ICCPR). Taktéž

důležitým dokumentem jsou Ženevské konvence, které byly uzavřeny v roce 1949 a upravují a zabezpečují lepší přístup států k obětem vojenských konfliktů

Konkrétně v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech je pro novináře asi nejdůležitější článek 19, kde se mimojiné píše, že „každý má právo zastávat svůj názor bez překážky. Každý má právo na svobodu projevu; toto právo zahrnuje svobodu vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu, bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem, prostřednictvím umění nebo jakýmikoli jinými prostředky podle vlastní volby.“

V článku 79 Prvního dodatkového protokolu Ženevských konvencí se zase mimojiné k novinářům píše, že „Novináři plní nebezpečné profesionální úkoly v oblastech ozbrojeného konfliktu budou považováni za civilní osoby ve smyslu článku 50 odstavec 1. Jako takoví budou chráněni Úmluvami a tímto Protokolem za předpokladu že nepodniknou žádné akce neslučitelné s jejich statusem civilních osob, přičemž není dotčeno právo válečných dopisovatelů akreditovaných u ozbrojených sil“

Jak se může v případě nezákonného zásahu novinář bránit?

Může se obrátit na zmiňované organizace jako například Syndikát novinářů nebo Reporters without borders.

Také může zvážit podání občanskoprávní žaloby, ve které je možné požadovat finanční náhradu, či zdržení se zásahu, dle druhu zasahování. V případě značných zásahů je třeba zvážit podání trestního oznámení, taktéž podle druhu zásahu. Nejpřirozenější obranou je však napsat o tom.

Názory versus fakta

Co je to svoboda projevu?

Je možností bez hrozby postihu nejen vyjadřovat své názory a myšlenky, ale také je přijímat, vyhledávat a rozšiřovat, a to jakýmikoliv prostředky. Svoboda slova je zaručena článkem 17 Listiny základních práv a svobod i mezinárodními smlouvami. Patří mezi základní principy demokracie.

Co si představit pod pojmem ochrana osobnosti? Co konkrétního se chrání?

Ochrana osobnosti zahrnuje ochranu nejrůznějších práv a hodnot pojících se osobností člověka. Úplný výčet těchto práv a hodnot není možný. Zákodárce by jen těžko dokázal obsáhnout všechny situace, kdy může být zasaženo do osobnosti člověka. Seznam chráněných zájmů tedy zůstává otevřený a zákonodárce jich vyjmenovává pouze několik. Jsou jimi například život a zdraví, občanská čest a lidská důstojnost, soukromí, rodinný život, jméno, projevy osobní povahy, osobní svoboda, výchova a vzdělání, osobní tajemství, dobrá pověst, lékařské tajemství, podoba apod.

Jak poznám hodnotící soud od skutkového tvrzení a jaké má toto dělení důsledky?

Důležitou rozlišovací otázkou je, zda lze pravdivost dotyčného stanoviska objektivně dokázat.

Hodnotící soud je subjektivně zabarven a jedná se spíše o vlastní cítění autora než o prokazatelný fakt, např.: Pan XY je gauner/mafíán. Ústavní soud se k možnosti napadení hodnotícího soudu vyjádřil takto: „K tomu, aby hodnotový soud nevybočil z mezí ústavnosti, se obecně vyžaduje, aby měl určitý základ. Při hodnocení základu hodnotového soudu je nutné vzít zřetel na celý článek, nikoliv jen na jednu či dvě dotčené věty.“

Naopak skutkové tvrzení se zakládá na zjistitelné skutečnosti, a lze tedy dokázat jeho pravdivost, např.: Pan X zabil pana Y. Na základě tohoto se Nejvyšší soud vyjádřil, že u hodnotícího soudu z povahy nelze dokázat pravdivost, ale je nutné zkoumat: „zda forma jeho veřejné prezentace je přiměřená a zda zásah do osobnostních práv je nevyhnutelným průvodním jevem výkonu kritiky, tzn., zda primárním cílem kritiky není hanobení a zneuctění dané osoby.“

Příkladem může být spor Heleny Vondráčkové a Jana Rejžka, novináře Lidových novin, který ve svém článku uvedl, že H. V. se vrátila na hudební scénu po listopadové revoluci díky „kontaktům na staré mafíány“. Helena Vondráčková podala žalobu na Jana Rejžka a obecnými soudy ji bylo vyhověno. Nicméně Ústavní soud rozhodnutí zrušil, protože: „Zatímco existence skutečností může být prokázána, pravdivost hodnotových soudů není dokazatelná, neboť hodnotové soudy nepopisují skutečnost, ale naopak ji více či méně volně interpretují. Zatímco tvrzení určitých nepravdivých skutečností samo o sobě lze dokonce i obecně zakázat, vyslovování názorových soudů, byť kontroverzních, zásadně požívá ústavní

ochrany. Nadnesené a přehánějící názory, a to dokonce i názory někoho urážející, jsou-li proneseny ve veřejné či politické debatě, jsou názory ústavně chráněnými.“

Můžou media zveřejňovat nepravdivé informace?

Ano, ale proti nepravdivým tvrzením se poškozený může bránit soudní cestou. Tudíž by po zveřejnění takové informace okamžitě následovala žaloba, a to si media nemohou dovolit. Od skutkových tvrzení je pak nutno odlišovat pouhé hodnotící soudy. Nejvyšší soud zastává názoru, že: „Uveřejnění pravdivé informace v zásadě nezasahuje do práva na ochranu osobnosti, pokud tento údaj není podán tak, že zkresluje skutečnost, či není natolik intimní, že by odporoval právu na ochranu soukromí a lidské důstojnosti.“

Obdobným tématem se zabýval Ústavní soud ve věci Miloš Zeman vs. Ivan Brezina, novinář, kde Miloš Zeman obvinil Ivana Brezinu z korupce. Ivan Brezina podal žalobu na Miloše Zemana, avšak obecné soudy žalobu zamítly. Obrat přinesl Ústavní soud, který rozhodnutí zrušil s odůvodněním: „...šlo o vyslovení názoru, jehož pravdivost nelze zásadně ověřovat. Nelze však přehlížet, že šlo o vyslovení specifického názoru, tj. právního názoru. Přiměřenost vysloveného názoru zkoumat lze, ba je nutné ji testovat. Při hodnocení přiměřenosti vysloveného právního názoru je třeba přihlížet k tehdejšímu funkčnímu postavení vedlejšího účastníka. Chce-li kdokoliv zveřejnit o jiné osobě informaci difamačního charakteru, nelze jeho počínání považovat za rozumné či legitimní, pokud neprokáže, že měl rozumné důvody pro spoléhání se na pravdivost difamační informace, kterou šířil, a dále pokud prokáže, že podnikl řádné dostupné kroky k ověření pravdivosti takové informace, a to v míře a intenzitě, v níž mu bylo ověření informace přístupné, a konečně, pokud sám neměl důvod nevěřit, že difamační informace je nepravdivá.“

Ovšem k neúplnosti informací se Nejvyšší soud vyjadřuje s určitou rezervou: „Je nutno respektovat určitá specifika běžného periodického tisku, určeného pro informování nejširší veřejnosti (na rozdíl např. od publikací odborných), který se v konkrétních případech musí (především s ohledem na rozsah jednotlivých příspěvků a čtenářský zájem) většinou uchýlovat k určitým zjednodušením. V tomto případě nelze trvat na naprosté přesnosti skutkových tvrzení a klást tím ve svých důsledcích na novináře nesplnitelné nároky. Významné však je, aby celkové vyznění podávané informace odpovídalo pravdě.“

Jaké jsou meze novinářské kritiky?

O přípustnosti kritiky rozhoduje její konkrétní obsah – tedy do jaké míry se zakládá na pravdě, ale také její forma. Použité výrazové prostředky musí být přiměřené účelu kritiky a neměly by vybočovat z obecně uznávaných pravidel slušnosti. Hranice přípustné kritiky se ovšem liší podle postavení osoby, jíž se zveřejněná informace týká, ve společnosti. Soudy už několikrát vyslovily názor, že osoby veřejného zájmu (jako jsou například politici) musí snést větší míru kritiky. Ústavní soud k tomuto dále řekl: „Při kritice veřejné záležitosti vykonávané veřejně působícími osobami platí z hlediska ústavního presumpce, že jde o kritiku ústavně konformní. Jde o výraz demokratického principu, o výraz participace členů občanské společnosti na věcech veřejných.“ Aby mohla media zveřejnit difamující (pověst poškozující) informaci o veřejně činné osobě, musí být ovšem splněny následující podmínky. Zaprvé musí existovat veřejný zájem na zveřejnění této informace (nikoli jen touha poškodit) a zároveň se zveřejňované informace musí zakládat na pravdě.

Jaké mám možnosti, pokud o mně někdo napsal něco nepravdivého?

Bránit se lze hned několika způsoby. Nejméně násilnou cestou je právo poškozeného na odpověď, které zakotvuje pro periodický tisk tiskový zákon a pro elektronická média zákon o provozování rozhlasového a televizního vysílání. Tzv. právo na odpověď dává osobě, která se cítí dotčena na cti či důstojnosti možnost reagovat na o sobě uveřejněná tvrzení. Bránit se lze ale pouze proti skutkovým tvrzením, hodnotící soudy jsou z práva na odpověď vyloučeny. Stejně tak poškozená osoba při formulaci své odpovědi musí dbát na to, aby tato odpověď obsahovala pouze skutková tvrzení, kterými uvádí věc na pravou míru. Vydavatel nebo provozovatel vysílání je pak povinen poškozeným formulovanou odpověď zveřejnit.

Další možnost obrany poskytují soudy prostřednictvím žaloby. Poškozená osoba se podle § 13 občanského zákoníku může u soudu domáhat, aby bylo upuštěno od neoprávněných zásahů do jejich práv, aby byly odstraněny následky těchto zásahů, pokud je to možné, nebo aby jí bylo poskytnuto přiměřené zadostiučinění. Přiměřeným zadostiučiněním se myslí například i omluva, nicméně pokud bylo do práv poškozeného zasáhnuto ve velké míře, lze se domoci i zadostiučinění v podobě peněz. Pokud uveřejněním difamujícího tvrzení vznikla škoda, lze požadovat její náhrady.

Jak je to s ochranou osobnosti zemřelé osoby?

I po úmrtí fyzické osoby se lze domáhat ochrany její osobnosti a to na základě institutu zvaného „postmortální ochrana osobnosti“. Podle § 15 občanského zákoníku se této ochrany může domáhat manžel, registrovaný partner nebo děti, a pokud žádná taková osoba není, pak toto právo přísluší rodičům zesnulého. Úprava v novém občanském zákoníku rozšiřuje tyto osoby na osoby blízké, mezi něž patří příbuzný v řadě přímé (tj. potomci a předkové), sourozenec a manžel nebo registrovaný partner. Jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, pokud by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní. Má se za to, že osobami blízkými jsou i osoby sešvagřené nebo osoby, které spolu trvale žijí.

Kdo jsou osoby veřejného zájmu? Jak se liší jejich ochrana od ochrany jiných občanů?

Osobami veřejného zájmu jsou ty osoby, které na sebe svým jednáním upoutávají zájem veřejnosti, tedy především politici, umělci, sportovci apod. Tyto osoby musí akceptovat větší míru veřejné kritiky než jiní občané. Důvodem k rozdílnému hodnocení míry zásahu u veřejných osob je, že se kritikou těchto osob podporuje veřejná diskuze o veřejných věcech a svobodné utváření názorů. Většinou totiž tito lidé mají také zásluhu na tvorbě veřejného světa (disponují veřejnou „mocí“), a proto je důležité, aby běžní občané měli možnost reagovat na toto chování, a to jak kladně, tak hlavně záporně. Také se zohledňuje, že veřejné osoby mají často, na rozdíl od běžných občanů, možnost reagovat na nařčení, jimiž se cítí být poškozeni např. právě prostřednictvím médií. Nemusí se tedy mnohdy vůbec obracet na soud.

Média a celebrity

V jaké míře náleží osobám veřejně známým právo na soukromí?

Tyto osoby musejí snést větší zásah do svého soukromí než „běžní“ občané. Musejí taktéž snést větší míru kritiky. Důvodem zúžení této sféry soukromí je zajištění větší míry průhlednosti a čistoty ve veřejném životě. Proto u těchto osob dochází k ustoupení práva na soukromí svobodě projevu médií a právu na informace. To však neznamená, že jim ochrana soukromí nenáleží, je pouze oslabena.

Soudní případ Hannover versus Německo - Caroline von Hannover, nejstarší dcera monackého knížete, se domáhala soudního zákazu zveřejňování fotografií, které ji ukazují v běžných situacích, jako je nakupování, návštěva restaurace či jízda na koni. Monacká

princezna zažalovala Spolkovou republiku Německo, neboť neochránila její osobnostní práva, když německé soudy připustily zveřejnění snímků soukromé povahy. Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“) konstatoval, že zveřejňováním předmětných snímků bylo porušeno právo na respektování soukromého života podle čl. 8 Evropské úmluvy o lidských právech a základních svobodách. Podle ESLP šlo o zveřejnění fotografií obsahujících velmi osobní, přímo intimní informace. ESLP v tomto rozhodnutí zdůraznil, že tento případ leží mimo politickou nebo veřejnou diskusi, protože zveřejněné snímky a doprovodné texty se týkají výlučně podrobností ze soukromého života Caroline von Hannover. ESLP se také vyjádřil k příspěvkům, které mohou vzbudit diskusi v demokratické společnosti a týkají se osobnostností politického života.

V tomto případě hraje tisk významnou úlohu hlídání psa demokracie a připívá ke zprostředkování idejí a informací k otázkám obecného zájmu. ESLP tímto rozhodnutím způsobil posun v judikatuře, protože v posledních 30 letech pod vlivem americké právní doktríny přiznal tisku poměrně široké svobody. Tento případ je ale důkazem toho, že ESLP se vrací zpět k větší ochraně osobnostních práv.

Co je to doktrína veřejné osoby (public figures doctrine)?

Osoby veřejného zájmu mají v souvislosti s ochranou soukromí zvláštní postavení. Patří mezi ně osoby veřejné autority (politici, vědci). Dále osoby, které jsou všeobecně známé díky svým schopnostem a dovednostem (sportovci, umělci), ale také osoby, jejichž působení je pro společnost negativní (pachatelé trestných činů). Osobou veřejně známou se však může člověk stát i bez vlastního přičinění (děti takto známých osob). Doktrína public figures představuje sníženou ochranu na soukromí osob veřejně činných, protože tyto osoby, vzhledem ke svému postavení, musí tolerovat vyšší míru zásahu do soukromí zejména ze strany hromadných sdělovacích prostředků ohledně své osoby. Zjednodušeně lze říci, že čím větší možnost má veřejně známá osoba zapojit se do veřejného dění, tím větší porci kritiky musí strpět. Naopak zase mají tyto osoby větší možnost mediální obhajoby.

Co je to věc veřejná?

O definici věci veřejné se pokusil Ústavní soud ve svém nálezu I. ÚS 453/03. Podle Ústavního soudu „věcí veřejnou jsou veškeré agendy státních institucí, jakož i činnost osob působících ve veřejném životě, tj. např. činnost politiků místních i celostátních, úředníků,

soudců, advokátů, popř. kandidátů či čekatelů na tyto funkce; věci veřejnou je ovšem i umění včetně novinářských aktivit a showbyznysu a dále vše, co na sebe upoutává veřejnou pozornost. Tyto veřejné záležitosti, resp. veřejná činnost jednotlivých osob mohou být veřejně posuzovány. Při kritice veřejné záležitosti vykonávané veřejně působícími osobami platí z hlediska ústavního presumpce, že jde o kritiku ústavně konformní. Jde o výraz demokratického principu, o výraz participace členů občanské společnosti na věcech veřejných.“ V oblasti práva se jedná o typický „neurčitý pojem“, tedy o pojem, který nabývá významu dle konkrétních potřeb a poslání konkrétní právní normy

Co je to veřejný zájem?

Veřejný zájem je opakem soukromého zájmu jednotlivce. Svědčí vždy neurčitému počtu osob. Lze jej rozlišovat jako veřejný zájem celospolečenský, lokální nebo skupinový. Jedná se však o další neurčitý právní pojem, proto jej nelze přesně definovat. Veřejný zájem a veřejně známé osoby jsou propojeny v tom ohledu, že tyto osoby jsou často ztělesněním životního stylu či hodnotového měřítko. Proto je považováno za veřejný zájem zveřejnění informací a životních osudů o takovýchto osobách. Taktéž u osob politicky aktivních je tento zájem považován za legitimní, neboť posiluje transparentnost a kontrolu výkonu dané politické funkce.

Jak se lze bránit proti zásahu do soukromí?

Podle občanského zákoníku § 13 se lze domáhat : - aby bylo upuštěno od neoprávněných zásahů - to lze ale jen za předpokladu, že zásah stále trvá - aby byly odstraněny následky těchto zásahů – např. odstranit závadné sdělení z webových stránek - aby bylo poskytnuto přiměřené zadostiučinění – pokud se bude žalobce domáhat omluvy, je třeba, aby tato omluva byla přesně stanovena v žalobě, stejně jako způsob jejího zveřejnění - náhrady nemajetkové újmy v penězích – pokud nebude stačit zadostiučinění ve formě omluvy.

Podle občanského zákoníku § 16 - lze také požadovat náhradu škody. Jedná se například o případ, kdy noviny vytisknou článek o zpěvákovi, který si našel milenkou. Pokud bude tato informace vymyšlená a zpěvák neuzavře smlouvu díky uveřejnění článku, může požadovat náhradu toho, o co přišel.

Podle zákona o přestupcích § 49 - § 49 Přestupky proti občanskému soužití

Podle tiskového zákona § 10 - Dále máme právo na odpověď podle § 10 tiskového zákona. Jestliže bylo v periodickém tisku uveřejněno sdělení obsahující skutkové tvrzení, které se dotýká cti, důstojnosti nebo soukromí určité fyzické osoby, anebo jména nebo dobré pověsti určité právnické osoby, má tato osoba právo požadovat na vydavateli uveřejnění odpovědi. Vydavatel je povinen na žádost této osoby odpověď uveřejnit. Úprava podle trestního zákoníku.

Prostředky k ochraně soukromí nabízí trestní zákoník, ale k těmto prostředkům by se mělo přistoupit, až když není jiného zbylí. Jedná se především o pomluvu podle § 184 trestního zákoníku.

3. Zdravotnické právo

Souhlas pacienta se zákrokem

Může pacient vzít svůj souhlas se zákrokem zpět?

Ano. Pacient má právo až do provedení zákroku kdykoliv svůj souhlas odvolat. Souhlas nelze vzít zpět zpětně, tedy pokud již k operaci či vyšetření došlo. Stejně tak nemusí lékař odvolání souhlasu respektovat, pokud již bylo se zákrokem započato a přerušením by byl pacient ohrožen na životě nebo zdraví.

Kdy je souhlas se zákrokem neplatný?

Souhlas se zákrokem může poskytnout pouze způsobilý pacient. U dospělých se předpokládá, že jsou způsobilí ke všem právním úkonům, tedy i k rozhodnutí o navrhovaném zákroku. Pokud existují pochybnosti o způsobilosti, musí tuto otázku posoudit a určit lékař většinou ve spolupráci s psychologem či psychiatrem. Zdravotnické zařízení by mělo mít pro tyto případy vypracován standardizovaný postup, jak nejasnou situaci vyřešit.

Souhlas se zákrokem musí být svobodný a informovaný. Souhlas nebude svobodný, pokud pacient souhlasil např. pod nátlakem rodiny, lékaře, partnera. Souhlas je považován za nesvobodný také v případě, že je pacient nucen rozhodnout se ve stavu akutní bolesti, bylo-li možné souhlas získat ještě dříve, než tato bolest nastala.

Svoboda souhlasu je obvykle vyloučena také v případě, že pacient pouze podepíše standardizovaný formulář. Formulář totiž sám o sobě nesplňuje podmínky informovaného souhlasu, protože formulář nemůže nahradit rozhovor lékaře s pacientem. K písemnému souhlasu tedy vždy musí předcházet rozhovor pacienta s lékařem. Souhlas není svobodný také v případě, že je poučení poskytováno v době, kdy si pacient myslí, že je již vše připraveno a zákrok je neodvratitelný, například cestou na operační sál.

Neplatný může být také souhlas pacienta, který byl poučen pod vlivem tlumících léků, návykových látek nebo duševní poruchy. V takovém případě pacient postrádá způsobilost souhlasu či nesouhlasu udělit.

Je potřeba souhlasu obou nebo jen jednoho z rodičů nezletilého pacienta?

Zákon o zdravotních službách nově upravuje nutnost souhlasu obou rodičů ve vybraných případech. Jedná se o souhlas s poskytováním zdravotních služeb, které mohou podstatným způsobem negativně ovlivnit další zdravotní stav pacienta nebo kvalitu jeho života. Seznam těchto zákroků není nikde stanoven. Vždy se bude muset posuzovat zákrok od zákroku. Jako příkladem zákroku, ke kterému budou muset dávat souhlas oba rodiče, je možno uvést plánované operace, či očkování. Ve zbytku zákroků postačí souhlas pouze jednoho z rodičů.

Práva rodičů, kontakt s dítětem

Jak souvisí „zájem dítěte“ s nepřetržitým kontaktem s rodiči?

Úmluva o právech dítěte říká, že zájem dítěte musí být vždy na předním místě. Charta práv dětí v nemocnici stanoví, že děti v nemocnici mají mít právo na neustálý kontakt se svými rodiči a sourozenci. Od 1. 4. 2012 garantuje zákon o zdravotních službách právo dítěte na nepřetržitý kontakt se zákonnými zástupci, tedy zpravidla rodiči, pokud to nebrání poskytování zdravotních služeb jako takových, či neodporuje zákonům nebo vnitřnímu řádu. Tam, kde je to možné, mělo by se rodičům dostat pomoci a povzbuzení k tomu, aby s dítětem v nemocnici zůstali. Jako důvod pro přítomnost rodičů bývá zmiňováno například urychlení zlepšení zdravotního stavu dítěte, nenahraditelná psychická podpora, posílení důvěry mezi rodiči a zdravotnickými pracovníky, lepší zvládnutí následné péče o dítě doma. To vše lze jistě zařadit mezi „zájem dítěte“.

Na druhou stranu by ale rodiče měli dodržovat léčebný režim a postupy, které jsou nutné k uzdravení dítěte. Lékaři totiž nemohou nést odpovědnost za správnou léčbu, pokud rodiče jednají v rozporu s pokyny lékaře (např. nedodržování diety). To by rovněž nebylo v zájmu dítěte.

Může jeden z rodičů zakázat poskytování informací o zdravotním stavu dítěte?

Ne. I když má pacient právo zakázat sdělování informací libovolným osobám, jeho rodiče si nemohou vzájemně zakazovat poskytování informací o stavu dítěte. Rodičům právo na informace vyplývá z jejich rodičovské zodpovědnosti, kterou nemůže omezit ani nezletilý pacient, natož rodiče navzájem. Pokud tedy tento zákaz jeden z rodičů učinil, lékař by jej měl ignorovat.

Kdy je pobyt rodiče s hospitalizovaným dítětem hrazen ze zdravotního pojištění?

Pobyt je hrazen ze zdravotního pojištění (a to zdravotní pojišťovnou dítěte), pokud lékař rozhodne o přijetí rodiče jako „průvodce dítěte“ v nemocnici. Rodič je v tomto případě uznán práce neschopným. Na základ tohoto rozhodnutí je rodič spolu s dítětem hospitalizován.

Nemusí se ale vždy jednat pouze o rodiče. Jako průvodce může být přijata třeba i babička nebo jiný příbuzný. O přijetí rodiče jako průvodce dítěte do šesti let může rozhodnout ošetřující lékař, je-li při přijetí dítěte do zdravotnického zařízení vzhledem k jeho zdravotnímu stavu nutná celodenní přítomnost průvodce. Pobyt průvodce dítěte mladšího šesti let v nemocnici se považuje za ústavní ošetřování. Průvodce je podle indikace a možností umístěn buď spolu s dítětem přímo na lůžkovém oddělení, nebo na oddělení dochází z ubytovacího prostoru, který je součástí tohoto zařízení. V případě dítěte staršího šesti let se pobyt průvodce v nemocnici považuje za ústavní ošetřování jen se souhlasem revizního lékaře zdravotní pojišťovny.

Co dělat, když jeden rodič se zákrokem souhlasí a druhý ne?

V případě, že jsou oba rodiče přítomní a dosažitelní, ale jeden z nich se zákrokem souhlasí a druhý nikoliv, je nutné situaci posuzovat podle dalších okolností, jako je povaha a naléhavost zákroku. Pokud se rodiče nemohou dohodnout, může se lékař poté, co využije možnosti komunikace s oběma rodiči, obrátit na orgán sociálně-právní ochrany dětí. Tento orgán by měl věc projednat v zájmu dítěte a případně podat návrh na soud, který nezletilému pacientovi ustanoví opatrovníka. Tento opatrovník by tam měl rozhodnout o dalším postupu v zájmu pacienta.

Jedná-li se o neodkladný zákrok směřující k záchraně života či zdraví nezletilého pacienta, je lékař rovněž oprávněn jednat i bez souhlasu jednoho z rodičů.

Jaká je odpovědnost lékaře v případě, že rodiče rozhodnou v rozporu s jeho doporučením?

Odpovědnost lékaře v takovém případě končí v okamžiku, kdy rodič učiní kvalifikované rozhodnutí. Pokud jde o odmítání určité léčby, musí jej rodič lékaři stvrdit písemně tzv. reversem. Pokud má lékař podložené obavy z toho, že je například lehkovážností rodičů ohrožen život dítěte, zproští se odpovědnosti tím, že informuje orgán sociálně-právní ochrany dětí o tom, že podle jeho názoru rodiče neplní svou povinnost řádně o dítě pečovat. Lékař by měl vždy poskytnout orgánu sociálně právní ochrany dětí i soudu čistě objektivní a nezaujaté informace svědčící pro i proti navrhovanému zákroku, přestože on je subjektivně přesvědčen o správnosti jedné z těchto variant.

Poučení pacienta o zákroku

Může lékař pacientovi neříct celou pravdu o jeho diagnóze?

Pokud jde o sdělení diagnózy, pacient má právo vědět celou pravdu o své diagnóze, případně o podezření na určitou nemoc. Lékař však může pacientovi celou pravdu nesdělít, pokud si to sám pacient přeje, nebo pokud výslovně a jednoznačně zmínil, že celou pravdu znát nechce.

Zákonná úprava umožňuje ještě v jednom případě možnost zatajení diagnózy nebo prognózy zdravotního stavu. K tomu však může lékař přistoupit jen ve zcela výjimečných případech. Tedy pokud by podání informace mohlo pacientovi způsobit závažnou újmu na zdraví (od psychické újmy až k sebevraždě). V každém případě tato v nezbytně může být informace zatajena pouze v nutném rozsahu a pouze po nezbytně nutnou dobu Tato možnost není realizovatelná, pokud je výše uvedená informace jediným způsobem, jak pacientovi umožnit podniknout preventivní opatření nebo podstoupit včasnou léčbu, nebo pokud zdravotní stav pacienta představuje riziko pro jeho okolí, a samozřejmě pokud si pacient výslovně přeje být přesně a pravdivě informován o svém zdravotním stavu.

Zvláštní případ možnosti zatajení informací o zdravotním stavu představuje oprávnění lékaře či jiného zdravotnického pracovníka nesdělovat informace o zdravotním stavu zákonnému zástupci nezletilého pacienta, pěstounovi nebo jiné pečující osobě, pokud existuje podezření, že se tato osoba podílí na zneužívání nebo týrání, nebo ohrožování zdravého vývoje tohoto

nezletilého pacienta, lze-li předpokládat, že poskytnutím této informace by mohlo dojít k ohrožení pacienta.

Musí být poučen i pacient zbavený způsobilosti k právním úkonům?

Ano. V případech osob omezených ve způsobilosti k právním úkonům či úplně zbavených této způsobilosti se postupuje obdobně jako v případě dětských pacientů. Právo na informace o zdravotním stavu a právo pokládat relevantní otázky se v tomto případě vztahuje jak na pacienta, tak jeho zákonného zástupce. Informace a odpovědi na otázky musí být pacientovi poskytnuty způsobem zohledňujícím jeho aktuální schopnost informaci porozumět.

Kdy pacient nemusí být před zákrokem poučen?

Pacient nemusí být poučen, pokud jsou zároveň splněny tři podmínky:

- souhlas pacienta nelze získat (pacient je například v bezvědomí),
- zákrok je nezbytný pro záchranu pacientova života a zdraví,
- zákrok musí být proveden bezodkladně, nelze s ním tedy počkat, až se pacient například z bezvědomí probere.

Kolik času by měl mít pacient na to, aby poskytnuté informace skutečně promyslel?

Neexistuje žádný předpis, jenž by stanovoval přesný čas, který by měl mít pacient na rozmyšlenou. Záleží na okolnostech a povaze zákroku, o němž je pacient informován. Platí zde ale obecná zásada: čím náročnější zákrok, tím delší čas na rozmyšlenou. Poučení těsně před operací není dostačující, pokud jej bylo možné učinit dříve.

Od 1. 4 2012 platí rovněž pravidlo, že pokud byla informace podána v přílišném předstihu (např. u plánované operace) tak, že od podání uplynula doba delší než 30 dní, musí být tato informace podána pacientovi opakovaně. Pokud pacient udělil s výkonem souhlas, musí jej v tomto případě znovu potvrdit.

Musí lékař pacienta poučit o všech v úvahu přicházejících rizicích?

Pacient nemusí být informován o všech možných rizicích. Záleží na povaze zákroku a konkrétní situaci. Pacientovi musí být sdělena rizika, která mají vliv na jeho životní styl, druh povolání a podobně. Správně by měl být pacient informován i o nepodstatných nebo nepatrných rizicích a následcích, zvláště pokud k nim dochází často. Naopak o těžkých následcích musí být pacient poučen vždy, i když k nim dochází zřídka. Platí také, že čím je zákrok méně naléhavý a nezbytný (např. plastická chirurgie), tím důkladněji by měl být pacient poučen.

Nedobrovolná hospitalizace

Kdy je možné realizovat nedobrovolnou hospitalizaci?_

Nedobrovolná hospitalizace může být realizována pouze tehdy, kdy jsou naplněny zákonem stanovené podmínky, tedy samozřejmě i v případě, kdy je pacient stížen úrazem či nemocí fyzického charakteru. Právě u osob s duševní nemocí je však nejfrekventovaněji využívanou a působí nejsporněji.

Jak se lze bránit proti nedobrovolné hospitalizaci?

Své námitky proti nedobrovolné hospitalizaci můžete uplatnit u ošetřujícího lékaře a před soudem v rámci detenčního řízení. Soud by vás měl během prvního týdne vaší hospitalizace vyslechnout nebo se o to alespoň pokusit. Pro řízení si můžete zvolit zástupce nebo je vám soud povinen ustanovit advokáta, který vás musí kontaktovat. Proti rozhodnutí o zákonnosti nedobrovolného převzetí nebo o přípustnosti dalšího držení se můžete odvolat. Jestliže soud rozhodne, že vaše držení je přípustné na určitou dobu, můžete i před uplynutím této doby požádat soud o nové vyšetření a propuštění.

Kde mohu získat více informací o důvodech své hospitalizace?

Informace o důvodech hospitalizace by vám měl primárně poskytnout ošetřující lékař. Další možností je kontaktovat advokáta, který vás v detenčním řízení zastupuje. Informace lze získat také přímo u soudu, který ve věci rozhoduje. Máte právo znát veškeré informace obsažené ve vašem soudním spisu a případně udělit osobě (kamarádovi, rodinnému příslušníkovi) plnou moc k nahlížení do spisu a vytváření kopií. Máte také právo nahlížet do

své zdravotnické dokumentace a také zplnomocnit kohokoli k tomu, aby nahlížel do vaší zdravotnické dokumentace či si dělal kopie.

Který soud bude řešit, zda je nedobrovolná hospitalizace pacienta zákonná?

Přezkum zákonnosti nedobrovolné hospitalizace provádí vždy okresní soud, v jehož obvodu se nachází dané zařízení (léčebna, nemocnice), přesně řečeno, kde je jeho sídlo (nikoli pobočka). V Brně je to soud městský a v Praze soudy obvodní (s jiným názvem avšak stejnou působností jako soudy okresní).

Existuje případ, kdy léčebna nemusí nedobrovolnou hospitalizaci soudu oznamovat?

Podle znění zákona léčebna nemusí oznámit nedobrovolné převzetí soudu, jestliže pacient dodatečně ve lhůtě 24 hodin udělil písemný souhlas s hospitalizací.

Co by mělo obsahovat oznámení nedobrovolné hospitalizace?

Oznámení by mělo obsahovat jméno, příjmení, bydliště, datum narození, případně další osobní údaje pacienta, přesnou dobu jeho nedobrovolného převzetí léčebnou a přesnou dobu oznámení soudu (datum, čas) a přesně specifikovaný důvod nedobrovolné hospitalizace.

Ochranné léčení

Co mám udělat proto, abych dosáhl propuštění z ústavní formy ochranného léčení?

O propuštění z ochranného léčení nebo o jeho ukončení můžete požádat okresní soud, v jehož obvodu se ochranné léčení vykonává. Bude-li mít soud pochybnosti o vaší schopnosti náležitě se hájit, musíte mít obhájce. Toho si můžete zvolit anebo vám ho ustanoví soud. Obhájce si můžete zvolit i v případě, že soud nebude považovat za nutné, abyste obhájce měl.

Jak se mohu bránit, mám-li uloženou ochrannou léčbu?

I když máte uloženou ochrannou léčbu, máte právo být informován o léčbě, jejích alternativách a případných vedlejších účincích. Ve věci léčby se můžete bránit stížností adresovanou České lékařské komoře a poté i veřejnému ochránci práv. To platí o obou formách ochranného léčení.

Neplním podmínky ambulantní formy ochranného léčení, co se mi může stát?

Neplníte-li podmínky ambulantního ochranného léčení, může soud změnit formu ochranného léčení na ústavní. Musí být ale splněna podmínka, že váš pobyt na svobodě je v důsledku neplnění podmínek ambulantní ochranné léčby nebezpečný. Pokud soud nařídí změnu formy, může vás nechat vyhledat policií a ta vás dopraví do příslušného zařízení.

Omezovací prostředky

Jak často musí být sledováno použití omezovacích prostředků?

Použití omezovacích prostředků musí být kontrolováno v pravidelných intervalech. Tyto intervaly stanoví jednotlivá zdravotnická zařízení ve svých vnitřních předpisech. Praxe zdravotnických zařízení v tomto ohledu není jednotná. Může se jednat například o intervaly 20 minut nebo intervaly stanovené rozhodnutím lékaře. Při kontrolách musí zdravotník vždy znovu zhodnotit nezbytnost použití omezovacích prostředků a případně využít prostředků méně omezujících.

Jak se použití omezujících prostředků eviduje?

Použití omezovacích prostředků by se mělo evidovat jednak ve zdravotní dokumentaci pacienta a zároveň v centrální evidenci zařízení. Záznam o použití omezovacího prostředku by měl obsahovat údaje o tom, kdo rozhodl o užití omezovacích prostředků, druh omezení, důvod použití omezovacího prostředku, dobu, kdy k omezení došlo, dobu ukončení omezení, frekvenci kontrol zdravotnickými pracovníky a lékařem a popis tělesného a duševního stavu pacienta v průběhu omezení.

Pokud pacient ohrožuje své spolupacienty, jaký omezovací prostředek by měl být použit?

V tomto případě je důležité rozlišovat o jaký způsob a jakou závažnost ohrožení se jedná. Nelze paušálně prohlásit, který prostředek je v hodný, a který ne, neboť toto vyplývá až z individuálních vlastností situace. Vždy je ale třeba volit takový prostředek, který co nejméně omezuje daného pacienta jak po fyzické, tak po psychické stránce.

Jestliže pacient ohrožuje ostatní pacienty skutečně závažně, vhodným omezovacím prostředkem může být dokonce i izolační místnost. K tomuto řešení je však třeba sahat pouze v krajních případech.

Omezení/zbavení způsobilosti

Jak se mohu bránit, pokud nesouhlasím se zbavením nebo omezením způsobilosti?

Můžete podat k soudu odvolání proti rozhodnutí o zbavení/omezení způsobilosti nebo návrh na navrácení způsobilosti. V řízení se můžete nechat zastupovat zástupcem, kterého si zvolíte, nebo Vám soudu ustanoví advokáta.

Jak mám postupovat, pokud nesouhlasím s rozhodnutím svého opatrovníka?

Pro provedení sterilizace, kastrace a některých dalších závažných zákroků je kromě souhlasu opatrovníka třeba i schválení odbornou komisí. Jedná-li se o další závažná rozhodnutí, výslovné řešení situace v zákoně chybí a postup v praxi proto není zcela jednotný. Můžete podat návrh soudu, který má provádět dohled nad opatrovníkem a může tak přezkoumat jeho rozhodnutí.

Jaká jsou má práva v řízení o způsobilosti?

V řízení o způsobilosti máte právo zvolit si právního zástupce, kterým může být advokát nebo i jiná osoba (např. příbuzný, pracovník neziskové organizace, apod.). Jestliže si zástupce nezvolíte sám, ustanoví Vám soud zástupce (opatrovníka pro řízení), kterým bude advokát. Dále máte právo na to, aby Vás soud v řízení vyslechnul, právo účastnit se jednání soudu, právo klást otázky svědkům, znalcům a vyjadřovat se důkazům a další důkazy navrhopvat. Proti rozhodnutí soudu se můžete odvolat. Soud má povinnost Vás poučit o Vašich procesních právech a povinnostech.

Ke kterému soudu je možné podat návrh na navrácení způsobilosti k právní způsobilosti?

Návrh se podává k okresnímu soudu (v Praze jsou to soudy obvodní a v Brně soud městský), v jehož obvodu má člověk, o jehož způsobilost jde, bydliště. Je-li člověk bez svého souhlasu v ústavu zdravotnické péči, je příslušný ten okresní soud, v jehož obvodu je toto zdravotnické zařízení. O odvolání proti rozhodnutí okresního soudu rozhoduje soud krajský.

Kdo může podat návrh na navrácení způsobilosti?

Návrh na zahájení řízení o způsobilosti může podat kdokoliv, obvykle to bývá zdravotnické zařízení, zařízení sociální péče, obecní úřad nebo někdo z příbuzných. Návrh na navrácení způsobilosti může podat i ten, kdo byl zbaven způsobilosti k právním úkonem, nebo jehož způsobilost byla omezena.

Jaká je role poskytovatele sociálních služeb v řízení o způsobilosti?

Poskytovatel sociálních služeb v řízení o způsobilosti může vystupovat jako svědek. Měl by soudu podat písemnou zprávu nebo svědectví o schopnostech klienta.

4. Spolkové právo

Účel spolku

Pro jaké účely je spolek vhodnou právní formou?

Spolek může být díky velmi flexibilní právní úpravě vhodnou právní formou pro řadu různých aktivit. Lze založit malý spolek pro pár členů i vymodelovat velmi složitou organizační strukturu jakou mají například sportovní svazy. Základem spolku je, že jde o korporaci. Spolek je tudíž právnickou osobou, která sdružuje jiné osoby (lidi i právnické osoby).

Spolek se hodí všude, kde je třeba dosáhnout určitého cíle díky spolupráci více jednotlivců. Může jít o sportovní klub, mateřské centrum, ekologickou organizaci nebo třeba místní akční skupinu.

Není rozdíl mezi tím, zda je společná aktivita členů zaměřena dovnitř, tj. výlučně na členy (například klub, který pro své členy pořádá pravidelné vycházky do přírody), nebo ven (například pořádání besed pro veřejnost, akcí pro děti, poskytování sociálních služeb). Klíčové je, že aktivitu řídí a realizují členové a jde o jejich společný zájem, který je motivuje pro práci ve spolku. Podrobnější argumentaci pro tento názor je možno najít ve stanovisku Komise pro aplikaci nové civilní legislativy ze dne 7. 6. 2013.¹

Jaký význam má rozlišování hlavní a vedlejší činnosti?

Spolek může vedle svého poslání realizovat též další činnosti, které mu slouží k tomu, aby získal prostředky na naplňování svého poslání. Tyto aktivity nazýváme vedlejší činností, neboť slouží právě k podpoře činnosti hlavní. Touto vedlejší činností může být i podnikání (spolek musí ovšem splnit všechny podmínky, které pro provozování takové činnosti musí splnit i jiní podnikatelé, typicky tedy získat živnostenské oprávnění). Zisk z vedlejší činnosti může být použit pouze pro realizaci poslání spolku a pro správu spolku. Nemůže být rozdělován mezi členy spolku či jeho funkcionáře.

Zákon výslovně zakazuje, aby podnikání bylo hlavní činností spolku. Je to proto, že právní forma spolku slouží k realizaci jiných aktivit, které stát podporuje tím, že poskytuje spolkům

¹ Stanovisko najdete na http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/user_upload/PDF/Stnovisko-09.pdf.

daňové úlevy a má menší administrativní nároky. Při podnikání ale stát dbá jednak na své daňové příjmy a jednak na zájmy třetích osob, a proto požaduje od podnikatelských právních forem, aby o sobě zveřejňovaly více údajů.

To ovšem neznamená, že spolky dělají něco zakázaného, pokud v rámci své hlavní činnosti realizují akce, za které od účastníků vybírají peníze (například divadelní představení). Pouze musí být schopni prokázat, že akce nebyla zamýšlena za účelem dosažení zisku. Jinými slovy tolik nerozhoduje, jestli představení skončilo ztrátou 5 korun nebo ziskem 5 korun (podle toho, zda přišlo o jednoho člověka méně nebo více), důležité je, jak vypadala kalkulace nákladů a zda byla zaměřena na to, aby příjmy pokryly náklady či na vytvoření zisku.

Více je problematika „náhodného zisku“ v hlavní činnosti rozebrána ve stanovisku Komise pro aplikaci nové civilní legislativy ze dne 7. 6. 2013.²

Orgány spolku

Jaké orgány spolek musí mít?

Orgány slouží právnické osobě k tomu, aby mohla navazovat kontakt s vnějším světem či aby mohla lépe organizovat svůj vnitřní život a vytvářet svou vůli. Je tedy především na spolku samotném, aby si určil kolik, a jakých orgánů bude potřebovat.

Zákon požaduje, aby měl každý spolek orgán, který bude právě oním „styčným místem“ s vnějším světem. Nazývá se statutární orgán. Vedle toho by měl každý spolek ještě mít svůj nejvyšší orgán, který bude uvnitř spolku rozhodovat o všech důležitých otázkách. Je ovšem možné, aby byl nejvyšší orgán zároveň statutárním orgánem. Spolek tak teoreticky vystačí s jediným orgánem.

Pro lepší vnitřní organizaci poskytuje zákon možnost vytvořit libovolné další orgány. Jedinou podmínkou je, aby název těchto orgánů nevyvolával klamný dojem o jejich povaze. Pro některé konkrétní orgány, které bude potřebovat řada spolků, zákon obsahuje přímo několik paragrafů. Jde o kontrolní komisi a rozhodčí komisi. Tyto orgány, jak už bylo uvedeno, nejsou povinné. Pokud se však spolek rozhodne je vytvořit, musí se těmito paragrafy řídit.

Jaká jsou pravidla pro fungování spolkových orgánů?

² Stanovisko najdete na http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/user_upload/PDF/Stnovisko-08.pdf.

Zákon nabízí spolkům velmi flexibilní podmínky. V zásadě vše si každý spolek může upravit tak, jak to bude vyhovovat jeho konkrétním podmínkám. Pro případ, že by někdo zapomněl něco upravit ve stanovách, obsahuje zákon řadu dispozitivních ustanovení, která vytvářejí určitou záchrannou síť. Spolek může postupovat i tak, že si tato ustanovení projde a bude-li s nimi spokojen, nemusí nic upravovat a bude se řídit těmito ustanoveními. Na druhé straně je třeba počítat s tím, že pro většinu členů jsou stanovy jediným dokumentem, do kterého se budou dívat. Může tak být dobré vše do stanov napsat i v případě, že by šlo o „opisování zákona“.

Kvalitním materiálem k této otázce, v němž lze najít mimo jiné přehled dispozitivních ustanovení, je manuál vydaný Českou radou dětí a mládeže.³

Transformace

Byli jsme občanským sdružením. Co nás čeká teď?

Organizace, které existovala už dříve a měla právní formu občanského sdružení se k 1. 1. 2014 automaticky, přímo ze zákona, stala spolkem. Nyní má takový spolek před sebou výběr ze dvou základních variant. Buď zůstane spolkem a splní všechny úkoly, které pro něj vyplývají z přechodných ustanovení, nebo změní právní formu na ústav či sociální družstvo.

Na tomto zásadním rozcestí je třeba uvažovat především o tom, jaký cíl organizace sleduje a v jaké míře do svých aktivit zapojuje své členy. Spolek jako korporace vychází právě z toho, že organizace je založena na své členské základně.

Jako spolek musí organizace do dvou let změnit název (aby obsahoval slovo „spolek“, sousloví „zapsaný spolek“ nebo zkratku „z. s.“) a do tří let upravit stanovy a doplnit potřebné údaje do spolkového rejstříku. Podrobnější informace je možné najít například v článku Kateřiny Ronovské *Spolky po novu*.⁴ Tento článek je prvním z připravovaného seriálu textů o spolkovém právu.

Pokud organizace své členy k ničemu nepotřebuje a soustředí se na poskytování služeb externím klientům, může pro ni být výhodnější transformovat se na ústav. Před touto přeměnou je třeba zvážit také administrativní náklady na provoz ústavu, které jsou vyšší než u

³ Manuál najdete na <http://crdm.cz/clanky/aktuality/manual-k-novemu-obcanskemu-zakoniku-pro-neziskovky/>

⁴ Článek je dostupný na <http://www.bulletin-advokacie.cz/spolky-po-novu>.

spolku. Více se dozvíte například v článku Davida Zahumenského *Spolek nebo ústav aneb jak si zvolit vhodnou právní formu pro svou neziskovou organizaci*.⁵

O přeměně na sociální družstvo má smysl uvažovat zejména tehdy, pokud organizace plánuje realizovat či už realizuje sociální podnikání. Je však třeba dát pozor na to, že zákon omezuje okruh možných členů sociálního družstva na zaměstnance, dobrovolníky a klienty organizace. Je tak možné, že ne všichni členové stávající organizace se kvalifikují, a po přeměně o členství přijdou (může jít například o sympatizanty, kteří organizaci podporují svým členstvím a placením členských příspěvků, a do vlastních aktivit se z časových důvodů již nezapojují, byť tak v minulosti činili).

⁵ Článek je dostupný na <http://www.davidzahumensky.cz/zaujalo-naacutes/spolek-nebo-ustav-aneb-jak-si-zvolit-vhodnou-pravni-formu-pro-svou-neziskovou-organizaci>.

Materiál vznikl jako výstup projektu
**Dlouhodobé partnerství výzkumu, praxe a
výuky práva (reg. č. CZ.1.07/2.4.00/17.0044)**
financovaného v rámci Operačního programu
Vzdělávání pro konkurenceschopnost.

<http://partnerstvi.law.muni.cz>

